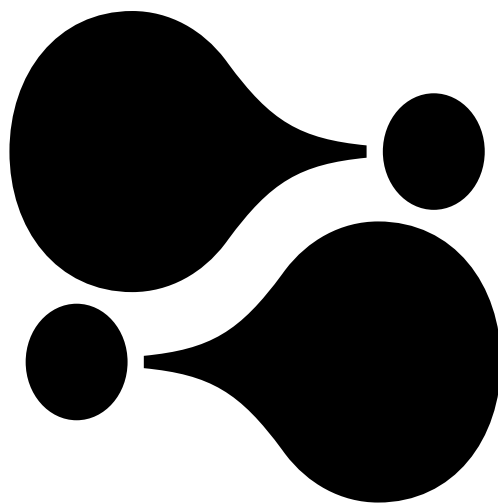

Desentrellar la violència

Un matí amb
Gerard Coll-Planas

Propostes per treballar a l'aula

Índex

Sobre Gerard Coll-Planas	3
Sobre la interseccionalitat	4
Activitat 1 Metàfores i imatges per entendre la interseccionalitat	6
Activitat 2 Conceptes i definicions	9
Activitat 3 Desigualtats i capacitat d'acció	12
Activitat 4 Reflexiona sobre la teva experiència	15
Recursos pedagògics i bibliografia	17

Dossier elaborat per Júlia Ripoll amb el suport de l'equip del CCCB.
Els continguts d'aquest dossier es poden reproduir lliurement
amb finalitats educatives, citant la font original.

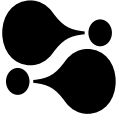
Sobre Gerard Coll-Planas

Gerard Coll-Planas és doctor en Sociologia per la Universitat Autònoma de Barcelona i professor titular de la Universitat de Vic, on dirigeix el Centre d'Estudis Interdisciplinaris de Gènere. És autor de *Dibuixant el gènere* (Edicions 96, 2013), *La carne y la metáfora. Una reflexión sobre el cuerpo en la teoría queer* (Egales, 2012) i *La voluntad y el deseo. La construcción social del género y la sexualidad* (Egales, 2010). Amb en Miquel Missé ha editat *El género desordenado. Crítica en torno a la patologización de la transexualidad* (Egales, 2010). És el coordinador acadèmic del projecte «Iguatats connectades. Interseccionalitat en les polítiques públiques locals», cofinançat per la Comissió Europea, i coordinador de «Mirades polièdriques a la violència de gènere. Propostes per la prevenció en centres de secundària des d'una perspectiva holística i interseccional».

Gerard Coll-Planas,
sociòleg.

«**Mirades polièdriques a la violència de gènere**» és una iniciativa coordinada per la UVic-UCC i la UOC, amb el suport financer de Recercaixa. El projecte té com a objectiu central analitzar i abordar la prevenció de la violència de gènere als centres de secundària des d'una perspectiva holística i interseccional. Es busca proporcionar eines per a la intervenció en aquest àmbit, especialment en un moment on les protestes feministes i la mediatització d'agressions masclistes contra noies joves destaquen la centralitat del sexisme entre els adolescents.

Sobre la interseccionalitat

La interseccionalitat és una teoria, un mètode, una pràctica i una política que sorgeix de la teoria feminista negra als Estats Units i que es preocupa principalment per la multidimensionalitat de les experiències de les persones oprimides. Reconeix com les diverses formes d'opressió (racisme, sexisme, classisme...) sovint coexisteixen i es reforcen mútuament.

El desenvolupament del concepte està lligat al feminisme negre nord-americà i a la voluntat de comprendre la discriminació i la desigualtat estructural que pateixen les dones negres des d'una perspectiva feminista i antiracista. L'objectiu principal era destacar que ni el gènere ni la raça, quan s'analitzen de manera independent, podien explicar plenament la desigualtat experimentada per aquestes dones. En canvi, es buscava ressaltar com aquestes dues dimensions s'interrelacionaven, i contribuïen així a configurar una experiència d'opressió única.

Actualment, el terme s'ha ampliat i s'utilitza per mostrar de quina manera diferents eixos de desigualtat com el gènere, la raça, la classe social, l'orientació sexual, la diversitat funcional o l'edat estan interconnectats i configuren formes concretes de discriminació i desigualtat¹.

¹
Definició elaborada combinant la definició de la Jennifer C. Nash (2022) i la de Maria Rodó-Zárate (2021).

Font principal:
Mara Viveros
Vigoya. "La
interseccionalidad:
una aproximación
situada a la
dominación" (2016),
en *Las Tesis:
Antología Feminista*.
Santiago de Chile:
2021.

GENEALOGIES DE LA INTERSECCIONALITAT

1791
-1903

- Moltes de les idees que avui anomenem interseccionalistes ja van ser expressades fa més de dos segles per figures com la revolucionària francesa **Olympe de Gouges**. En la seva obra "La declaració dels drets de la dona" (1791), De Gouges ja establí paral·lelismes entre la dominació colonial i la patriarcal, establint analogies entre les dones i els esclaus.
- Un altre exemple destacat és el de l'exescrava afroamericana **Sojourner Truth**, que va plantejar una pregunta impactant a la Convenció dels Drets de les Dones a Ohio, el 1851: "Que no soc una dona? La seva experiència com a dona negra, treballadora incansable i mare de fills venuts com a esclaus xocava amb la concepció burgesa i blanca de la feminitat.
- En una col·lecció d'assajos del 1903, el filòsof afroamericà **W.E.B. Du Bois** també va reflexionar sobre l'experiència de la població negra sota la segregació racial, afirmant: "És dur ser un home pobre, però encara més dur ser una raça pobre". Aquests pensadors, amb les seves perspectives, ja posaven de manifest la complexitat de les interseccions entre gènere, raça i classe molt abans del que podem pensar.

LA INTERSECCIONALITAT DELS MOVIMENTS SOCIALS

60-70'S

- Abans de l'ús del terme "interseccionalitat", feministes negres i 'chicanas' com **Angela Davis** i **Gloria Anzaldúa**, des dels moviments socials als Estats Units, van criticar el feminisme "blanc" per ignorar les interconnexions de raça i gènere en la categoria de "dona". Aquest terme feia referència, en realitat, a una dona específica: la dona blanca, occidental, de classe mitjana i heterosexual.
- El **Combahee River Collective**, un grup actiu del feminisme negre dels anys 60, ja va incorporar tots els elements de la interseccionalitat en el seu manifest del 1977. Es destacava la importància de reconèixer que, quan diem que "allò personal és polític", no només ens referim al nostre sexe, sinó també a la raça i la classe. Subratllaven la necessitat de no jerarquitzar les opressions i de no separar-les, ja que estan íntimament imbricades.
- En el context català, podem trobar també referències a la interseccionalitat: la poeta **Maria-Mercè Marçal** reflectia ja en els seus versos de 1977 la triple opressió i la triple rebel·lia: "A l'atzar agraeixo tres dons: 'haver nascut dona, de classe baixa i nació oprimida. I el tèrbol atzur de ser tres voltes rebel'".

EL CONCEPTE "D'INTERSECCIONALITAT"

1989

- Concepte creat per l'advocada afro-estatunidenca **Kimberlé Crenshaw** en el marc de la discussió d'un cas legal en particular. El seu objectiu era fer evident la invisibilitat jurídica de les múltiples dimensions d'opressió que experimentaven les treballadores negres de la companyia estatunidenca General Motors.
- Amb aquesta noció, Crenshaw va destacar el fet que als EUA, les dones negres estaven exposades a violències i discriminacions per raons tant de raça com de gènere.
- Al mateix temps, teòriques crítiques de la raça com **bell hooks** (1984) i **Patricia Hill Collins** (1990) van qüestionar la utilització de "dona" com una categoria unitària, destacant que això reflectia una visió essencialitzada de totes les dones, en la que desapareixien la classe i la raça. La seva intenció era mostrar que les lluites i les experiències de les dones negres no podien ser explicades separatament per la teoria feminista ni per l'antiracisme.

LA DIFICULTAT D'APLICAR LA INTERSECCIONALITAT

2007

- Segons les idees de la filòsofa francesa **Elsa Dorlin**, l'enfocament interseccional té dues perspectives: **analítica** i **fenomenològica**. Des de la perspectiva analítica, reconeixem que la dominació abasta gènere, raça i classe, estant tots aquests elements interconnectats. La perspectiva fenomenològica es centra en com es viu la dominació i és aquí on sorgeixen els problemes.
- Per il·lustrar-ho, prenem dues dones com a exemple: una blanca i rica, l'altra negra i pobre. Des de la mirada interseccional, ambdues experimenten relacions de gènere, raça i classe. La primera, potser, no en té plena consciència a causa dels seus privilegis: creu que "no té raça" perquè no l'experimenta com a rellevant a la seva vida quotidiana. La segona, en canvi, és plenament conscient perquè experimenta directament aquestes interconnexions. Així, la interseccionalitat ens recorda que no podem separar les qüestions de gènere, raça i classe, com les vivim i experimentem.

LA INTERSECCIONALITAT EN EL NOSTRE CONTEXT

2021

- Al 2021 es publica, en català (Tigre de Paper) i castellà (Bellaterra), el llibre *Interseccionalitat*, de la investigadora i professora al Departament de Ciències Polítiques i Socials de la Universitat Pompeu Fabra de Barcelona, **Maria Rodó-Zárate**.
- Amb aquest llibre, la autora ha intentat fer més accessibles els debats sobre la interseccionalitat al context català i espanyol. Hi ha un treball pedagògic i de traducció, no només lingüística, sinó també cultural, que vincula els debats que es donen majoritàriament en el context nord-americà amb els debats que s'estan donant en el context català o espanyol.

Activitat 1

Metàfores i imatges per entendre la interseccionalitat

Llegeix aquest text que apareix a la guia *Mirades polièdriques* (p. 26) i contesta les preguntes que trobaràs a continuació.

—

S’ha escrit molt sobre les metàfores de la interseccionalitat. La idea d’intersecció (Crenshaw, 1989) fa referència a la imatge d’un encreuament de carrers on cada un és una causa de discriminació. Si hi ha un accident, la persona que és al mig de la intersecció rep danys tant d’una banda com de l’altra. Aquesta metàfora s’ha considerat problemàtica per diversos motius, un dels quals és que podria reforçar la idea que justament vol superar: que els eixos estan separats entre ells —si no estiguessin separats, no podrien creuar-se.

Hi ha una altra imatge que pot ajudar a comprendre més bé la idea d’inseparabilitat i de simultaneïtat: la del cistell de pomes. Imaginem-nos un cistell ple de pomes de diferents tipus, cadascuna de les quals amb un color, un gust, una mida o una textura concrets. De la mateixa manera, cada persona té un gènere, una classe social, una etnicitat o una edat. Cada poma representa alguna d’aquestes característiques; per exemple: vermella, dolça i gran. Com les persones: home, gai, blanc, posem per cas. Les propietats de la poma constitueixen la poma: no n’hi ha cap sense una mida o un color. Igual que no hi ha cap persona sense una edat o una posició de gènere. A més, les pomes són valorades socialment i culturalment d’una forma diferent segons les seves propietats i els usos que se’n fan. Així mateix, les posicions de les persones són considerades de forma diferent segons els valors que s’atribueixen a cada posició en cada context concret².

2
Vegeu, per més informació, el primer capítol del llibre de Maria Rodó-Zárata, «Metáforas, conceptos y aproximaciones sobre la interseccionalidad» (2021).

La interseccionalitat ens fa veure que les propietats de cada poma són el que constitueix la poma com un tot, que es donen de forma simultània i que no hi ha pomes neutres (pomes sense color, per exemple). En l'analogia, doncs, les diferents posicions de les persones configuren la seva experiència i, per tant, el privilegi, la discriminació o la desigualtat de què són beneficiàries o víctimes.

—

Preguntes de comprensió:

1. Quines són les dues metàfores de la interseccionalitat mencionades en el text?
2. Quina de les dues metàfores permet una comprensió més clara de la interseccionalitat? Per què l'altra metàfora pot resultar problemàtica?
3. Com es relaciona la imatge del cistell de pomes amb les característiques de cada persona?

—

Preguntes de reflexió:

1. Segons la Maria Rodó-Zárate, la principal contribució de la metàfora és que, en considerar les diferents categories socials com a propietats —color, textura, mida— i no com a «coses» —carretera—, es mostra que les categories no són entitats separades que cal «barrejar» de formes complexes, sinó que totes estan de entrada constituent de forma simultània la poma o la persona³. Dit això, podries explicar per què en el text ens insisteixen que no hi ha cap poma sense «color»? El color de les pomes no és estàtic, canvia a mesura que la poma madura. Què creus que vol dir això si ho traslladem a les categories socials?

³
Rodó-Zárate, Maria.
*Interseccionalidad.
Desigualdades,
lugares y emociones.*
Bellaterra, 2021, p.
41.

Desentrellar la violència

2. La poma és una fruita amb una gran càrrega simbòlica a la cultura judeocristiana. En el Gènesi ens parlen del color de la poma del pecat, el vermell, però no de la seva textura, ni de la seva forma. Creus que algunes propietats són més importants segons la cultura i el moment històric en què ens situem?

Activitat 2

Conceptes i definicions

Relaciona els següents conceptes amb les seves definicions⁴:

⁴
Definicions extretes
de la guia *Mirades
polièdriques*.

—
Conceptes:

1 - Estructura social	7 - Racialització
2 - Eixos de desigualtat	8 - Violència masclista
3 - Violència de gènere	9 - Diversitat ètnica, cultural i religiosa
4 - Classe social	10 - Origen
5 - Edatisme	11 - Diversitat funcional
6 - Capacitisme	12 - Identitat nacional

—
Definicions:

- Forma d'estratificació social que té a veure amb la funció productiva, el poder adquisitiu o l'accés als recursos. Una distinció bàsica seria la posició en relació amb la propietat o no dels mitjans de producció, però, per poder comprendre la desigualtat que comporta la classe social en el nostre context capitalista actual, hi ha altres indicadors que cal tenir en compte, com els ingressos, les propietats, l'accés als recursos, la formació o el capital cultural.
- Un tipus de violència de gènere, la que s'exerceix sobre les dones pel fet de ser-ho. És el tipus de violència sobre el que més s'ha legislat en el marc normatiu espanyol.
- Configuració d'institucions, regles i recursos que atribueixen condicions de vida desiguals a les persones en un moment i un lloc determinats.
- Designa el conjunt de violències que es deriven del sistema cisheteropatriarcal i que es dirigeixen a persones per raó de la seva posició de gènere, la seva identitat de gènere, la seva expressió de

gènere o la seva orientació sexual (patologització de les identitats de gènere no normatives o trans, la lesbofòbia, l'homofòbia, la bifòbia...).

- Es refereix al procés de categorització de les persones segons una determinada categoria racial sobre la base de la construcció cultural dels trets físics, biològics o fenotípics. Aquesta racialització implica racisme quan es considera que un grup, com les persones àrabs, llatinoamericanes, africanes o asiàtiques, és inferior. Per contra, les persones blanques tenen privilegis racials.
- Fa referència als costums, la tradició i la cultura d'una persona, i té implicacions també en relació amb les creences, les pràctiques religioses i l'imaginari col·lectiu. En el nostre context, l'antigitanisme és una forma de discriminació contra el poble gitano, de la mateixa manera que la islamofòbia és un prejudici negatiu i una forma de discriminació concreta contra les persones musulmanes.
- Divisions de l'estructura social com ara la classe social, el gènere, l'edat, la raça, la diversitat cultural i religiosa, l'origen, la diversitat sexual i de gènere, la diversitat funcional i la identitat nacional. En funció de la teva posició a la intersecció d'aquests eixos tindràs més o menys accés a determinats recursos (diners, prestigi, contactes, informació, ocupació, habitatge...). No hi ha una llista tancada d'eixos ni és possible establir una jerarquia entre ells.
- Té a veure amb el sentiment de pertinença a una col·lectivitat definida històricament i culturalment. En el nostre context, la relació entre Catalunya i l'Estat espanyol i la identificació nacional poden comportar diferents formes de discriminació.
- És el conjunt de creences, normes i valors sobre diferents grups d'edat en què es basa la discriminació. En el nostre context, la infància, la joventut i la vellesa són els grups socials que pateixen discriminació per raó d'edat.

Desentrellar la violència

- ___ Fa referència al lloc de naixement d'una persona i es relaciona amb processos de migració. En el nostre context, tenir o no la nacionalitat (espanyola) implica tenir o no determinats drets, com el dret a vot, a la sanitat pública, etc.

- ___ En la nostra societat hi ha una percepció estesa que estableix una línia divisòria clara entre les persones que s'identifiquen com que tenen una discapacitat i les que no, i que sorgeix de la manera en què la medicina entén el concepte de normalitat corporal, psíquica i sensorial.

- ___ Diferenciació de les persones en funció de la seva adequació a la normalitat corporal, psíquica i sensorial i que genera formes d'exclusió.

- ___ Tipus de discriminació que percep les persones amb diversitat funcional com un error, una excepció, i no com una manifestació de la diversitat humana. Aquesta forma de discriminació s'accentua en el context d'una societat capitalista, en què les persones són considerades menys valuoses en la mesura que poden ser menys productives.

Activitat 3

Desigualtats i capacitat d'acció

Llegeix aquest fragment de la guia *Mirades polièdriques* i, tenint en ment les definicions de l'activitat 2, respon les preguntes que trobaràs a continuació.

—

Si, en la tensió entre subjecte i estructura, sobredimensionem el pes de l'estructura social (que la societat produeix l'individu), ens trobem explicacions deterministes que neguen l'agència (la capacitat d'intervenció) del subjecte, i la possibilitat de crítica i de transformació social. A més, des de la mirada estructuralista, és difícil explicar per què no tota l'acció humana es pot predir atenent només a les estructures. Dit d'una altra manera: no es pot explicar per què les persones no som mers titelles de les estructures socials, per què no les reproduïm al cent per cent.

En contraposició, la perspectiva individualista, profundament arrelada en la ideologia neoliberal imperant, sobredimensiona l'agència dels subjectes i minimitza la influència dels factors estructurals. Una traducció d'aquesta lògica són els freqüents discursos que plantegen que el que succeeix als subjectes (sigui el seu èxit econòmic o educatiu, o bé l'evolució d'una malaltia) depèn completament de la seva voluntat. És el freqüent «si tu vols, pots», que desatén el fet que no tothom té les mateixes oportunitats i que culpabilitza el subjecte del seu fracàs. La clau, doncs, és entendre com subjecte i estructura es condicionen mútuament i s'articulen de maneres complexes. [...]

Els subjectes tenim capacitat d'acció, però en unes condicions que en gran part ens venen donades i que conformen els límits d'aquesta capacitat. Des dels feminismes, la preocupació per aquesta qüestió també ha estat central. Si bé és fonamental mostrar com les dones

i altres persones que no encaixen en les normes sexuals i de gènere pateixen l'opressió cisheteropatriarcal, i fer visibles i denunciar les violències, les discriminacions i les desigualtats, també és important mostrar com alhora són subjectes capaços de transgredir aquestes normes, sigui de forma individual o bé col·lectiva, per voluntat pròpia o inconscientment. Ens cal tenir en compte els dos vectors (reproducció i transformació dels eixos de desigualtats) per poder comprendre com els subjectes contribuïm quotidianament a la continuïtat de l'estructura social (reproduint fins i tot les desigualtats que ens perjudiquen) i, al mateix temps, generem canvi social amb les nostres accions. Aquesta tensió entre subjecte i estructura és important per comprendre que les categories i les posicions en l'estructura social ens condicionen profundament, però que, això no obstant, no les encarnem acríticament ni de manera homogènia. Per exemple, hi ha diferents formes de viure el fet de ser de classe treballadora (resignada, combativa, orgullosa...), de ser creient (seguint la dimensió més ritual de la religió, la més espiritual, la més ortodoxa o la més heterodoxa...) o de ser trans (reproduint o no un dels dos gèneres, prenent decisions diferents respecte de la modificació corporal...). És important, en aquest sentit, no pressuposar com les persones experimenten unes determinades categories i aprendre a veure els matisos i les complexitats de les seves vivències⁵.

5
*Mirades polièdriques
a la violència de
gènere*, p. 10.

Preguntes de comprensió:

1. Quines son les dues perspectives sobre la capacitat d'intervenció del subjecte? Quins son els límits de cada una?
2. Quines crítiques s'han fet des dels feminismes a la perspectiva individualista?
3. Quins riscos hi ha quan sobredimensionem l'aspecte estructural? Què passa quan algú es veu únicament com a víctima? Com afecta la seva capacitat d'acció?

—

Preguntes de reflexió:

1. En què és important reconèixer la diversitat d'experiències dins de les categories socials? Has experimentat alguna vegada que se t'atribueixen pors o patiments basats en la teva categoria social?

2. Llegeix aquestes cites de tres filòsofs en tres moments històrics (segle XIX, XX i XXI). Interpreta-les conjuntament en funció del text analitzat.
 - Karl Marx: «Les persones fan la seva pròpia història, però no la fan al seu lliure arbitri, sota circumstàncies triades per elles mateixes, sinó sota aquelles circumstàncies amb què es troben directament, que existeixen i els han estat llegades del passat.»
 - Jean-Paul Sartre: «Som el que fem amb el que han fet de nosaltres.»
 - Judith Butler: «Si tinc alguna agència és la que es deriva del fet que soc constituïda per un món social que mai vaig triar.»

Activitat 4

Reflexiona sobre la teva experiència⁶

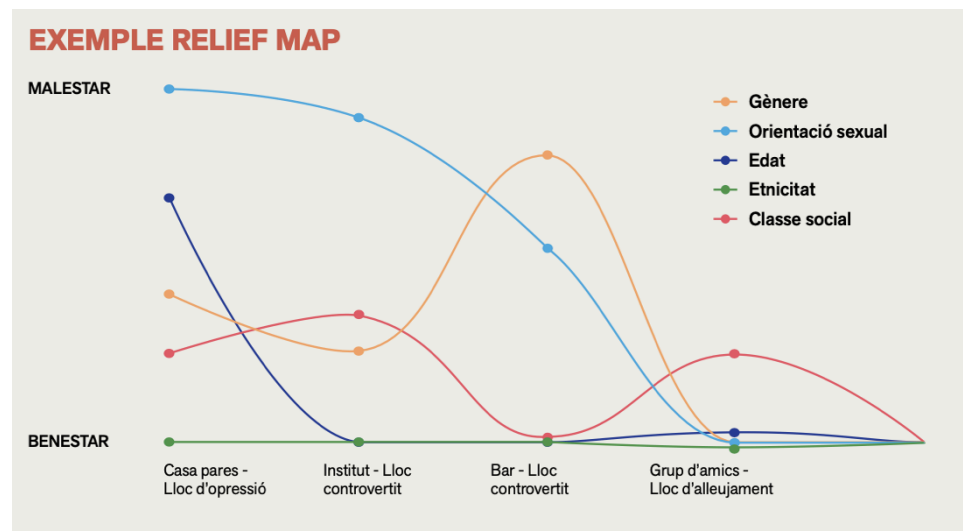
6
Activitat pedagògica creada per Maria Rodó-Zárate i extreta de la guia per a l'aplicació de la interseccionalitat en la prevenció de violències de gènere amb joves, *Mirades polièdriques*, disponible per descarregar [aquí](#).

Aquesta activitat té com a objectiu reflexionar sobre la pròpia experiència interseccional de l'opressió i del privilegi en la vida quotidiana, fent ús dels mapes de relleu de l'experiència, els **Relief Maps**.

Aquests mapes relacionen tres dimensions de les desigualtat socials en les nostres vides:

1. La social (la nostra posició o identitat de gènere, classe social, etnicitat, edat...)
2. La geogràfica (els llocs de la nostra vida quotidiana)
3. La psicològica (els efectes sobre les nostres emocions).

Exemple:

Com pots veure, hi ha un eix vertical malestar/benestar, i un eix horitzontal per als diferents llocs de la vida quotidiana. Les línies de colors corresponen cada una a un eix de desigualtat.

Així, és possible que, per exemple, si et fixes en la línia blava, una jove lesbiana migrada de Colòmbia visqui amb dificultat la seva orientació sexual a casa, a l'institut i al bar, però se senti bé expressant-la envoltada dels seus amics.

—

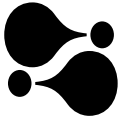
Elaboració del propi *Relief Map* (aprox. 30 min)

- Visiona aquest vídeo: [Passos](#)
- A partir de les preguntes formulades en el vídeo, reflexiona sobre la teva experiència de gènere, classe social, sexualitat, etnicitat, religió...
- Elabora en modalitat digital el teu mapa. Pots participar en un dels models de mapes de relleus de l'experiència ja disponibles, per evitar haver de crear-ne un de nou: <https://www.reliefmaps.cat/ca/>
- Interpreta'l: quines línies, quines emocions tens més accentuades? Et sents reconegut/da en el teu mapa?

—

Debat a classe (aprox. 30 min)

Preguntes orientatives: Què us ha semblat l'activitat? Sobre què us ha fet reflexionar? Quines línies us han sortit més accentuades? Quines emocions heu relacionat amb els punts que teniu accentuats? Algú vol explicar què ha escrit en algun dels punts que té més amunt? Algú ha explicat al seu mapa una situació semblant i ho vol compartir? Quins llocs us apareixen com a llocs d'opressió? I controvertits? I neutres? I d'alleujament? Teniu alguna línia totalment plana? Creieu que tothom a la classe l'ha dibuixat totalment plana? Algú té totes les línies planes? Què creieu que significa, això? De quina manera creieu que les vostres actituds contribueixen a generar benestar o malestar entre els vostres companys/es a l'institut?

Recursos pedagògics i bibliografia

Sobre el Gerard Coll-Planas

- Web personal
<https://www.gcollplanas.com/>
- Animacions *Dibuixant el gènere*
<http://www.dibgen.com/index-ca.html>
- *Mirades polièdriques a la violència de gènere*
<http://miradespoliedriques.cat/>
- Igualtats Connectades. Interseccionalitat a les polítiques públiques locals
<http://igualtatsconnect.cat/>
- Guia sobre l'aplicació de la perspectiva interseccional
<http://igualtatsconnect.cat/guia-recursos/>
- Vídeo introductor sobre interseccionalitat
<https://www.youtube.com/watch?v=kqwGntpWkf4>

Sobre la interseccionalitat

- Crenshaw, Kimberlé. *On Intersectionality: Essential Writings*. The New Press, 2017.
- Hills Collins, Patricia. *Interseccionalidad*. Editorial Morata, 2019.
- Karmakar, Goutam (2022). «Feminism and Intersectionality: Black Feminist Studies and the Perspectives of Jennifer C. Nash». *Journal of International Women's Studies*, 23(1), 388-395. Disponible a: <https://vc.bridgew.edu/jiws/vol23/iss1/21>.
- Nash, J. C. (2008). «Re-Thinking Intersectionality». *Feminist Review*, 89(1), 1-15. <https://doi.org/10.1057/fr.2008.4>
- Rodó-Zárate, Maria. *Interseccionalitat: Desigualtats, llocs i emocions*. Tigre de Paper, 2021.
- Viveros Vigoya, Mara. «La interseccionalidad: Una aproximación situada a la dominación». *Debate feminista*, n. 52, 2016, pp.1-17.

